

Анита Тодоранова-Душкова
ЛЕКСЕМИ С КОРЕН *БЪГ* В СИНТАКТИЧНАТА
СИСТЕМА НА БЪЛГАРСКАТА РАЗГОВОРНА РЕЧ

Anita Todoranova-Dushkova
LEXEMES WITH ROOT *BUG* IN THE SYNTACTIC
SYSTEM OF BULGARIAN COLLOQUIAL SPEECH

Abstract: The provided text appears to discuss lexical units with the root bug that have found a place in the syntactic system of Bulgarian colloquial speech.

The goal of the report is to present the various meanings and uses that these units have in the Bulgarian language.

The purpose involves observing the context (different from the computer field) in which these lexical units with the root „bug“ are used, and analyzing the meanings generated by this context.

Keywords: Bulgarian colloquial speech, bug, computer terminology, jargon.

Сега ще ти кажа следното. Ти просто си пораснал. Не си болен, не си изгубен, не си бѣзнат. Е, може би малко, но с възрастта всичко се бѣгва. Въпросът е да можеш да се рестартираш, когато трябва, и да не се оставяш да рѣждясваш.

Из интернет форум

През последните няколко години младите хора (или т.нар. тийнейджъри) непрекъснато са онлайн. Даже и заедно – на едно и също място, по едно и също време, те предпочитат да общуват

в писмена форма, използвайки възможностите на мобилните си устройства. Този тип комуникация, от своя страна, води до промяна в традиционното схващане за понятието разговорната реч. В книгата си „Българският разговорен синтаксис“ Р. Цонев отбелязва: „Могат да бъдат открити следните специфични черти на разговорната реч, по които тя се отличава от писмената форма на книжовния език: недостатъчна подготвеност на изказването, неофициалност, непринуденост, липса на етикетна скованост, предимно битова тематичност, богата експресивност, силно изразена субективност, зависимост от ситуацията, повишена активност на паралингвистичните фактори (мимики, жестове) и т.н.“ (Цонев 2016: 15 – 16). Авторът уточнява, че всички тези характеристики разграничават разговорната реч от писмената форма на книжовния език. Оказва се обаче, че в съвременната комуникативна ситуация това са черти също и на писмената форма (ако може да се каже така) на разговорното общуване.

В статията си „Между писмената и устната комуникация (Наблюдения върху езика във форумите на интернет)“, публикувана преди повече от десет години, Пенка Пехливанова и Стоян Буров достигат до извода, че: „Общуването във форумите на интернет най-общо може да се определи като проекция на устен разговор по дадена тема, който се води на разговорен стил, т.е. стреми се да бъде написана форма на устен разговор. [...] Пишещите във форумите в интернет се опитват да предадат устен разговор със средствата на писмения текст, който да бъде толкова спонтанен, непринуден, свободен и освобождаващ, какъвто е устният разговор между приятели“ (Пехливанова, Буров 2010: 50). Тук трябва да се допълни, че наблюденията на авторите са валидни не само за общуването в интернет форумите, но и за неформалните форми на онлайн комуникацията въобще. Нещо, за което Ст. Буров говори единадесет години по-късно: „Езикът в социалните медии – фейсбук и под., блогове, дискуссионни форуми, коментарни рубрики, а също езикът на имейлите, есемесите и др. генерират появата на така нар. „трети език“, или по-точно – поява на трета форма на езика наред с конвенционалната писмена и

устна форма. Това е така нар. писмена форма на устната разговорна реч“ (Буров 2021: 50).

От една страна, днес е трудно да се мисли за комуникация без Facebook, YouTube, Twitter, Instagram и т.н., както и без думи като „шервам“, „лайквам“, „поставям“, „тагвам“..., а от друга, динамичното развитие на информационните технологии и спецификата на жаргонната лексика спомагат за демократизацията на езика (вж.: Николова 2020: 43).

Както показва заглавието, материалът е насочен към употребите на лексемите с корен *bug* – ‘буболечка’ (в основното си значение), както и към производните от тях лексикални единици. В езиковата си бележка „Много хубаво, ама бѳгаво“ Иво Панчев коментира: „Тази буболечка хвърчи и каца по компютърните програми, като реализира друго значение, с което е позната в българския език: ‘грешка’, ‘пропуск’. На родна почва буболечката налазва все по-голяма територия – например проникнала е в Корпуса на българския език ([//search.dcl.bas.bg/](http://search.dcl.bas.bg/)), където са регистрирани 15 употреби на думата *бѳг*¹ със значението ‘грешка’, ‘пропуск’ – и си свива уютно словообразователно гнездо: *бѳг*, *бѳгав*, *бѳгясвам (се)*, *бѳгясване* и др.“ (Панчев 2017). Извън посочените от автора тук могат да се добавят и регистрираните в интернет пространството: *бѳгвам (се)*, *бѳгна (се)*, *сбѳгясвам (се)*, *бѳглив*, *бѳгване*, *бѳгнат*, *бѳгнал*, *бѳгдоус*, *бѳгър*, *бѳгавенияк*, *бѳгьосник*, *бѳгавост*, *дебѳг*, *дебѳгва (се)*, *дебѳгна (се)* и др.

Според *Речника на новите думи в българския език* (РНДБЕ) съществителното *бѳг* е със значение: „Грешка в софтуер, която предизвиква неправилно функциониране на програмата“ (РНДБЕ 2010: 83):

*Бѳг позволи на Facebook потребителите да виждат колко пъти са видени техните постове, както и тези на други потребители и страници*².; *Бѳг на фейсбук напълни стените на*

¹ Курсивът е мой – А.Т.

² Всички приведени примери са регистрирани в интернет пространството.

*потребителите със спам.; Скоро след пускането на iPhone 14 потребителите започнаха да се оплакват от **бъг**, засягащ една от най-изполваните функции на телефона.; Грешки и **бъгове** белязаха старта на електронната система за кандидатстване в първи клас в София.; Използването на крипото за престъпления не е **бъг**, а негова характеристика.*

Освен в двусъставни изречения съществителното **бъг** намира място и в безличните изреченски единици за наличие или липса, образувани с глаголите *има* и *няма*:

*Естествено, има и такива **бъгове**, които се махат много по-трудно.; Най-просто казано – като ти се счупи програмата, то най-вероятно има някакъв **бъг** в нея.; Сериозен **бъг** има във Фейсбук в последните часове.; Дали няма **бъг** в матрицата?*

Анализираните примери показват, че в настоящия момент **бъг** е предимно част от онези пластове на езика, натоварени с негативна конотация:

***Бъг** има в кратуните на селяндурите, които напълниха София.*

Негативна е конотацията и на прилагателното **бъгав**, за което РНДБЕ дава следното определение: „За софтуер, устройство – в който има грешки (бъгове) или дефекти, водещи до неправилно функциониране“ (РНДБЕ 2010: 83). „Това е така – отбелязва – Иво Панчев, поне що се отнася до основното значение на прилагателното, но **бъгав**³ демонстрира потенциал да разширява значението си“ (Панчев 2017). Освен разширяване на значението обаче при прилагателното се наблюдават и случаи, при които то се употребява във функцията на друга езикова форма, напр.:

*• Как да оцеляваме с **бъгав** мениджмънт?; 8 смартфона **Хиаоті** са засегнати от **бъгава** актуализация.; Ето как **бъгав***

³ Курсивът е мой – А. Т.

софтуер разори десетки пощенски служители и вкара някои от тях в затвора.; **Бъгав** софтуер премести столицата в Чирпан.

• Facebook става все **по-бъгав**.; Иначе то всичко за Андрюид е **бъгаво**.; Това дори и да е **бъгаво** и да не работи, връщаме се на горния вариант и пей сърце.

• Купили сте нов компютър, лаптоп или пък старият работи **бъгаво** и ви дразни.; Аз го изключих, защото работеше **бъгаво** и объркваше повечето посетители на форума.

• А бе, **бъгаво** е, **бъгаво** е... Животът е **бъгав**.

Примерите показват, че посредством безличната конструкция **бъгаво** е се изразява недоволство или негативно мнение за нещо:

*Този ресторант е скъп и храната е безвкусна, **бъгаво** е да ходим там.; Този стар компютър работи много бавно, **бъгаво** е да го използвам.; **Бъгаво** е, че времето се обърка и започна да вали точно преди похода.*

За изразяване на негативни емоции или на неудовлетвореност по отношение на различни ситуации, обекти или събития тези безлични конструкции се разширяват с кратката местоименна форма *ми*:

***Бъгаво ми е** – на този филм нищо интересно не се случва.; **Бъгаво ми е**, че закъснях за срещата с приятелите ми.*

Съвсем естествено, за да характеризират устройство, процес и т.н., които работят, без да създават усложнения, участниците в комуникацията образуват и отрицателната форма **небъгаво**:

*А кога всяко андроид устройство ще стане **небъгаво**?!*

Тук е важно да се отбележи, че употребата на тази форма не е регистрирана в контекст, различен от компютърния.

От прилагателното **бъгав** комуникантите образуват и абстрактното съществително **бъгавост** (по модела *недъгав – недъгавост, спривав – спривавост* и т.н.), с чиято помощ се представя състояние, при което е налице предпоставка за допускане на различен тип грешки:

*Нещо **бъгавост** ме е обзела днеска – вече трета фактура обърквам.*

А за този, който допуска грешките, който не може да се справи с даден проблем, се използва съществителното **бъгавенияк**:

*Не ти е виновен компютърът, ами ти си **бъгавенияк**, щом не можеш да го управляваш.*

Неочаквано (може би) с подобно значение се използва и съществителното **бъгьосник** (резултат от съчетаването на **бъг** и **магьосник**) – „Програмист, дизайнер или хардуерист, на когото отвътре му идва да обърква какво ли не“. Но **бъгьосник** има и противоположно значение: „Човек, който намира бъгове там, където не трябва“⁴:

*– Ела да ти покажа какъв **бъг** ти открих в скрипта.*

*– Абе, ти си бил голям **бъгьосник**.*

За разлика от съществителното **бъгавенияк** обаче и двете значения тук се отнасят единствено за човек, разработващ софтуер.

Като се имат предвид анализиранияте примери, може да се твърди, че с по-голяма честота на употреба са казуемите, в чийто състав влизат глаголите **бъгвам** и **бъгна**; **бъгвам се** и **бъгна се**,

⁴ Значенията на примерите, при които не е посочен източник в основния текст, са от „Речник на българския жаргон“, достъпен на адрес: <https://www.bgjargon.com/>.

както и причастните форми *бъгнал* и *бъгнат*, съпоставени спрямо употребите на съществителното име *бъг*.

Причината може да бъде потърсена в това, че в ежедневно разговорно общуване, което се отличава със своята спонтанност и неподготвеност, се търсят (и са необходими) единици, които да отразяват и да изразяват динамиката на това общуване. Както и във факта, че „Най-характерната черта на глаголните неологизми от компютърната област обаче е синонимията. Едно и също значение може се изразява чрез лексикални и семантични неологизми или само чрез семантични“ (Костова 2016: 64).

Колкото до конкретните лексикални единици, водещо място заемат несвършеният глагол *бъгвам* и глаголът от свършен вид *бъгна*.

В речника на българския жаргон за глагола *бъгвам*⁵ е дадено следното обяснение: „Объркан съм от нещо, смущава ме, пречи ми да функционирам нормално“.

Телефонът ви бъгва? Ето какво можете да направите сами.; Дистанционното бъгва!; Самсунгът ми бъгна.

Но значението и на тези лексикални единици отдавна е надхвърлило специфичната компютърна терминология:

Сякаш някой ги бие по главата и им пречи. Забравихме ги кърмачките, щото се бъгнахме от нещо друго.; После поради липсата на казарма момченцата бъгват и стават на лошо направен Азис.; Ти днеска много бъгна... изумяваш ме направо.; Много бъгнах, като я видях.; Направо бъгнах.

⁵ Тук трябва да се отбележи, че глаголът *бъгвам се*, използван от т.нар. геймъри в по-старите онлайн игри, означава и ‘заседнах в стената’. А играчът, който минава през стени или твърди предмети, през които в реалния живот няма как да премине, се нарича *бъгър* – Ей, тоя какъв *бъгър* е, направо минава през стените. А за куршумите, преминаващи през подобни предмети, се използва определението *бъгави*.

Тук **бъгвам** е със значение „Объркан съм от нещо, смущава ме, пречи ми да функционирам нормално“.

За да означат наличието на софтуерен проблем, се използват и причастните форми **бъгнал** и **бъгнат**:

*Фейсбук се е **бъгнал** нещо тия дни.; Абе, форумът ли се е **бъгнал**, или е от моя телевизор?; Броячът на постовете се е **бъгнал**.*

Що се отнася до значението, което се влага в причастие-то **бъгнал**, когато става въпрос за човек, самите интернет потребители уточняват: „Ако се използва за човек, е обида и означава, че не мисли, не е концентриран или че е идиот“ (<https://zak.bg/1344/>). Обяснение, което с пълна сила важи и за страдателната форма **бъгнат**:

*Той съвсем се е **бъгнал**.; **Бъгнал** се е човекът. Случва се! Дано го върнат при нормалните.; Тоя трябва съвсем да се е **бъгнал** да изпусне такава жена!; Но има една граница, отвъд която вече човек е **бъгнат**.; Понякога е хубаво да си малко **бъгнат**!*

Няма да бъде преувеличено, ако се каже, че състоянията, които се описват с тези лексеми, граничат с психически проблем. Това ясно се вижда от примерите, при които привидно се прави характеристика на даден компютърен компонент, а всъщност се изтъкват определени човешки състояния:

*Очевидно човекът не е добре. Както казваше царят, чипът му нещо се е **бъгнал**.; Ти вземи да мислиш, че нещо процесорът ти се е **бъгнал**, изглежда!*

Глаголите **бъгвам** и **бъгна** намират място и в безличните изречения, със задължителна употреба на кратката винителна

форма *ме*, която във функцията си на пряко допълнение разкрива обекта, носител на състоянието:

*Бъгва ме и сигурно да няколко дни ще си карам колата на диагностика.; Но това, което мен **ме бѣгна**, е включването в този списък на журналистката Диляна Гайтанджиева.; Това с двигателя **ме бѣгна** най-много.*

Включването на тези глаголи в безлични изреченски структури е свързано и с допълнително нюансиране на значението. В приведените примери *бѣгва ме/бѣгна ме* е синоним на ‘стана ми неприятно; притесни ме’:

И тук, подобно на прилагателното *бѣгав*, се употребява и отрицателната форма *не ме бѣгва* – ‘не ме засяга, не ме интересува и т.н.’, но, за разлика от прилагателното, отрицанието на глагола служи, за да опише емоционално състояние, а не проблем, свързан с компютърно устройство:

Не ме бѣгва толкова, че се натискат, колкото...

Разширяването на значението върви по линията на възходящата градация, за да се достигне до употреба, синонимна на ‘ядосва ме’:

*Иначе **ме бѣгва** някой шарлатанин.*

Бѣгна ме има и значение ‘махна ме’:

*А между другото, този, който **ме бѣгна** от форума, да не би да си повярва, че ще прекрати достъпа ми до темата?!*

Както вече беше отбелязано, заедно с *бѣгвам/бѣгна* се употребяват и двата възвратни глагола от видовата двойка *бѣгвам се/бѣгна се*.

В основното си значение **бъгвам се/бъгна се** са употребени в примерите:

*Точно изтече двугодишната гаранция и почна да се **бъгва**.; Това е като компютъра ти. Нещо му става и трябва да се поправи. **Бъгва се**.; **Бъгна се** звукът.; Целият фейсбук **се бъгна**.; Сайтът на НОИ **се бъгна**.; Иммунната ми система **се бъгна**.; Системата **се бъгна** от влизане и излизане на нервни родители.*

Извън IT сферата са примери като:

*Често **се бъгвам**, когато използвам нови рецепти и не следя внимателно всички стъпки.; Понякога **се бъгвам** с графика. Мога да сложа две събития по едно и също време.; Често **се бъгвам**, когато превеждам изрази от един език на друг. Думи с подобно звучене, но с различно значение, могат да създадат недоразумения.*

За да представят влошено положение в живота – тогава, когато някой се оплаква, че не му върви, че нещата при него са се объркали, или за да се представят, състояния, граничещи с депресивни, се използват производните глаголи **бъгясвам (се)** и **сбъгясвам (се)**, напр.:

– Как върви работата?

*– Абе, напрежение, от ден на ден **се сбъгясва** все повече.;*

*Знам, че не трябва, обаче много **се бъгясвам** понякога.;*

***Бъгясвам** от пренапрежение.*

Бъгясвам се/бъгясам се обозначават и напускане на дадена ситуация или място поради страх, недоволство, неприятност или нежелание да се участва в нещо:

*Когато видях големия паяк, **се бъгясах** от стаята.;* *Този шум и трескава атмосфера ме натъжиха, реших да **се бъгясам**.*

Сбъгясвам се изразява още съжаление или неудовлетвореност от допуснатата грешка:

Извини ме, сбъгях се и отправих писмото към грешния адрес.; Сбъгях се в пресмятането и резултатите не са точни.; Сбъгях се, когато си избрах обувките, и сега ме болят краката.

Интересно е да се отбележи, че от корена **бъг** се образуват и лексикални единици с противоположно значение (по модела на *деактивирам, демонтирам, дешифрирам* и др.), свързано с откриването и отстраняването на грешки – **дебъгвам, дебъгна, дебъгване** и др.

Обяснението, което РНДБЕ дава за **дебъгвам**, е следното: „Отстранявам бъгове, грешки в компютърна програма“ (РНДБЕ 2010: 126):

*Дебъгнатият код работи безпроблемно след последната корекция.; След като добавих новата функционалност, трябваше да **дебъгна** няколко неочаквани грешки.; Когато срещна проблем, първата ми стъпка е да **дебъгна** кода.; Прекарах цял ден, **дебъгвайки** кода.; **Дебъгването** е важна част от разработката на софтуер.*

Прави впечатление обаче, че тези лексикални единици се употребяват само и единствено при отстраняването на компютърен проблем, т.е., за разлика от повечето приведени по-горе примери, значението им (все още) е ограничено до компютърната лексика.

Въз основа на разгледаните примери могат да бъдат направени следните изводи:

- Съществителното **бъг** и производните от него лексикални единици се срещат често в разговорната реч, като е налице тенденция към повишаване на честотата на тяхната употреба.

- Регистрираните форми и употреби, от една страна, показват разнообразие и в структурно, и в семантично отношение, а от друга, откриват се голям брой неотбелязани в речниците форми и значения.

- Примерите и техният анализ са достатъчно основание да се твърди, че в разговорната разновидност на съвременната книжовна форма тези думи са нарочно търсени и включвани. Тяхното присъствие, носейки очарованието на новото, придава образност, яркост, експресивност на неофициалното и спонтанно общуване.

- От изложеното е ясно, че тези лексикални единици бързо преминават първоначалните етапи на усвояването на чуждата лексика – т.нар. адаптация (вж.: Маринов 2018: 157); достатъчно активни са – създават богато и разнообразно словообразователно гнездо, и тяхното проучване, както и изследването на комуникативната им роля, насочват към някои актуални тенденции в разговорната реч.

Примерите показват, че и употребата, и значението на лексикалните единици с корен *бъг* се разширява, излизайки извън специализираната компютърна терминология, като се свързва с проблем, усложнение, трудност във всяка една сфера на живота. Езикът, като жив организъм, непрекъснато се развива – някои от старите думи попадат в пластове на архаичната лексика, появяват се нови. Но все пак „трябва да се внимава при употребата на подобни думи (кога, къде, с каква цел), за да не стане работата твърде бърза“ (Панчев 2017).

БИБЛИОГРАФИЯ

Буров, Пехливанова 2010: Буров, С., П. Пехливанова. Между писмената и устната комуникация (Наблюдения върху езика във форумите на интернет). – В: *Проблеми на устната комуникация*, кн. 1. – В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 41–51. // Burov, Pehlivanova 2010: Burov, S., P. Pehlivanova. Mezhdru pismenata i ustnata komunikatsiya (Nablyudeniya varhu ezika vav forumite na internet). – In: *Problemi na ustnata komunikatsia*, кн. 1. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 41–51.

Буров 2021: Буров, С. Относно имитацията на устна реч в интернет комуникацията. – В: *Проблеми на устната комуникация*, кн. 1. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 39–52. // Burov 2021: Burov, S. Otnosno imitatsiyata na ustna rech v internet komunikatsiyata. – In: *Problemi na ustnaata komunikatsia*, кн. 1. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 39–52.

Костова 2016: Костова, Н. Глаголни неологизми от компютърната област. – В: *Български език*, кн. 5, 427–433. // Kostova 2016: Kostova, N. Glagolni neologizmi ot kompyutarnata oblast. – In: *Balgarski ezik*, кн. 5, 427–433.

Маринов 2018: Маринов, В. За някои съществителни имена във влашкия диалект на гр. Брегово (Видинско). – В: *Studia Philologica*, кн. 1. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 155–162. // Marinov 2018: Marinov, V. Za nyakoi sashtestvitelni imena vav vlashkia dialekt na gr. Bregovo (Vidinsko). – In: *Studia Philologica*, кн. 1. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 155–162.

Николова 2020: Николова, Д. Компютърният жаргон като част от обучението по руски език. – В: *Образование и квалификация на педагогическите кадри. Приложно-практически аспекти*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 39–57. // Nikolova 2020: Nikolova, D. Kompyutarniyat zhargon kato chast ot obuchenieto po ruski ezik. – In: *Obrazovanie i kvalifikatsiya na pedagogicheskite kadri. Prilozhno-prakticheski aspekti*. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, 39–57.

Панчев 2017: Панчев, И. Много хубаво, ама бѳгаво. – В: „*Аз Буки*“, бр. 23, 8–14 юни 2017 г. <https://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/mnogo-hubavo-ama-bagavo/> [28.01.2024]. // Panchev 2017: Panchev, I. Mnogo hubavo, ama bagavo. – V: „*Az Buki*“, br. 23, 8–14 yuni 2017 g. <https://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/mnogo-hubavo-ama-bagavo/> [28.01.2024].

РНДБЕ 2010: *Речник на новите думи в българския език*. София: „Наука и изкуство“. // RNDBE 2010: *Rechnik na novite dumi v balgarskia ezik*. Sofia: „Nauka i izkustvo“.

Речник на българския жаргон. <<https://www.bgjargon.com/>> [28.01.2024]. // *Rechnik na balgarskia zhargon*. <<https://www.bgjargon.com/>> [28.01.2024].

Цонев 2022: Цонев, Р. *Българският разговорен синтаксис*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“. // Tsonev 2022: Tsonev, R. *Balgarskiyat razgovoren sintaksis*. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“.